

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Sect. 1 Vtrum causa & principium idem omnino sint.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

Calumniam
vali bono in-
tegrè pradi-
ci.

Malum enti
non nisi ac-
cidentario
ineff.

Iam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola priuatione sufficienter saluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam vnum includit, circumscribimus integritatem, quam ens in se habet, & consequenter entitatem eius: per priuationem autem, quam malum dicit, non declaramus entitatem, nec circumscribimus aliquid pertins ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdum esse potest.

III. Secundo hinc fit, vt malum non sit reciprocum enti, vt vel ob eam causam non possit esse attributū eius. Non est autem reciprocum, tum ex parte ipsius mali, quod latius patet, quam ens, tum ex parte ipsius entis, quod aliunde latius patet, quam malum. Primum patet, quia, cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed efficienter saluetur in priuatione entitatis, nō requirit reale ens ad propriam mali denominationē: ipsa enim priuatio perfectionis debet non solum est malitia, sed verē ac propriē dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens non sit) concipitur etiam & denominatur malum quoddam, quamuis non concipiat ut ens in se malum, sed vt malum eius cuius est priuatio. Quomodo etiam in moralibus pura omīssio, si esset verē ac propriē peccatum, esset & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens est verē ac propriē malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem, vnde malus dici possit, neque alicui enti est verē & absolute disconueniens, sed maxime conueniens, imo simpliciter necessarium, ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectionem. Quod si aliquando apprehenditur vt disconueniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid, & per quandam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconuenientis homini, quem in ipso causat: hęc autem denominatio extrinseca nec propriē malum constituit, nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperiri potest integra bonitas sine vlla malitia. Quamquam enim extra Deum nullum sit ens creatum, quod non possit alicui malo subiacere: malo (inquam) vel morali, si sit creatum & intellectuale suppositum, vel naturali saltem, aut poenali: tamen multis entibus creatis communicare potest, vt nullam propriē habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam, vt in beatis angelis cōtingit, quibus hoc peculiare est, vt nulli malo subditi vnquam f. erint, nec futuri vnquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si nō culpę, quod rarum est, saltem poenę quod nullus euasit in reliquis autem entibus sola cōlectia corpora videtur libera omni malo naturali, quatenus incorruptilia sunt, & a peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum, hęc omnia esse intelligenda de malo propriē sumpto, quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debet: nam, si generalius loquamur de malo, vt dicat negationem solam alicuius bonitatis, & perfectionis simpliciter sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum: quo sensu posset illud intelligi, *Nemo bonus nisi solus Deus*. Veruntamen illa acceptio mali impropria est, vt ex supra dictis patet; nam propter solam negationem perfectionis non debet, dici potest ens aut imperfectum negatiue, aut minus perfectum, non tamen malum. Neque Deus solus dicitur bonus, quia omnia alia sint mala, sed quia solus ipse est bonus per essentiam, aut per antonomasiam, vel analogiam. Adde præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, seu potius imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis, sed quia ex nihilo est.

Tertia ratio ex dictis sumi potest, quia proprietates entis debent per se & ab intrinseco consequi ipsum ens: malum autem non ita comparatur ad ens, sed omnino per accidens, & ab extrinseco illi conuenit. Qua ratione superius probabamus, malum nō esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturę debitum, qui non contingit, absque extrinseca causa. Prouenit ergo malum illi enti cui inest non ex se, sed ab extrinseco & ex accidenti, non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi, vt vnum sit alteri disconueniens, & consequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse aliqui actus intrinsece mali, tamen hoc ipsum est valde per accidens ad rationem entis, & peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam, vel improprietatem aliquam. Ob has ergo causas nō debuit malum inter rationes entis recenseri.

DISPUTATIO XII.

De causa entis in communi.

QUOTIEN dictum est de essentiali ratione, & proprietatibus entis in quantum ens est, priusquam ad diuisiones eius descendamus, oportet de causis eius exacte disputare. Nam licet Physicus de causis disputet, id tamen est nimis contracte & imperfecte, quatenus ratio causę in Physica materia, vel cum aliquo motu aut Physica mutatione exercetur: ratio autem causę vniuersalior est & abstractior: nam secundum se abstrahit a materia, tam sensibili, quam intelligibili: ideo propria eius consideratio ad Metaphysicum pertinet. Primo quidem quatenus ipsamet ratio causę, seu causalitas (vt ait) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid & quo modo sit. Secundo, quia ipsa causalitas est veluti proprietas quędam entis vt licet nullum est enim ens quod aliquam rationem causę non participet. Tercio, quia ad scientiam pertinet cōsiderare causas sui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehensum sub obiecto huius scientię, habeat veram ac propriam causam, nam Deus causam non habet: tamen omnia alia præter ipsum, causam habent: & in eis non solum determinatę seu particulares rationes entis, sed etiam ipsa entis ratio per se ac propriē causatur, ita vt verum sit dicere, ens in quātum ens specificatiue, etsi non reduplicatiue, habere causam. Eo vel maxime quod eiusdem doctrinę est rationem causę & effectus contemplari: nullum autem est ens quod non sit vel effectus, vel causa. Accedit quod, licet Deus non habeat veram & realem causam: quędam tamen rationes eius cōcipiuntur a nobis ac si essent causę aliarum, ad quas melius declarandas vtile erit veras rationes causandi prænoscere. Ob has ergo rationes ad Metaphysicum pertinet causarum consideratio. De quibus pauca prius in cōmuni dicemus de ratione causę & membris eius: deinde fusius de singulis: postremo eas inter se, & cum effectibus variis modis conferemus.

SECTIO IV.

Verum causa & principium, idem omnino sint.

On inquirimus an causa sit, quia nihil est per se notius: ad inuestigandum autem quid sit, commode a ratione est longa nobis principij initium sumimus, quoniam omnis causa principium est, & per illud tanquam per genus, vel loco generis definiri potest,

I.

Causa, non esse
est longa nobis
sumimus.

Ex modo lo-
quendi Pa-
trum Gra-
corum.
Damasc. lib.
1. de fid. c. 8.
Et 9. ac 11.
Athanas. in
Actis Nice-
nensibus.
Nazian. o-
rat. 19. de
dogmate, &
cognitione
Episcopi. Et
orat. 35. qua
est 1. de Filio
Et 3. de
Theologia

potest, & debet. Ratio igitur dubitandi in proposita quaestione ex variis dictis Aristotelis sumitur, nam interdum significat, causam & principium, idem omnino esse, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphysic. capit. 2. ait, ita comparari inter se causam & principium, sicut ens, & vnum: ens autem & vnum conuertuntur inter se, ut supra dictum est. Item 5. Metaphysic. capit. 1. ubi varios modos principij enumerat, in fine ita concludit: Totidem autem modis & causæ dicuntur, omnes enim causæ principia sunt. Rursus cum 1. Physicorum priuationem inter principia rei naturalis numerasset, in 12. Metaphysic. c. 2. eam causam vocat: sentit etiam causam & principium esse idem. Et huius sententia fauet modus loquendi aliquorum Patrum Graecorum, qui etiam in diuinis personis Patrem vocant causam Filij, eo quod sit principium eius: & similiter Patrem & Filium causam Spiritus sancti: quod est indicium, apud Græcos idem esse, causam quod principium. Quod significauit, illos Patres exponens Concilium Florentinum sess. ult. Ratio vero esse potest, quia principium relationem dicit ad principiatum, sicut causa ad effectum: principiatum autem idem esse videtur quod effectum.

II.

Aliquando vero significare videtur Aristoteles causam latius patere quam principium: ait enim lib. 5. de Gener. animal. ca. 7. de ratione principij esse, ut ipsum quidem causam sit multorum, sed ipsius nulla sit superior causa, non est autem de ratione causæ: ut non habeat superiorem causam: ergo iuxta Aristotelis sententiam, principium quid contra huius est quam causa. Vnde etiam 1. Physic. capi. 5. de ratione principiorum ait esse, ut non sint ex sese, nec ex aliis, sed alia ex ipsis, de ratione autem causæ non est ut non sit ex principijs & causis: latius ergo patet causa quam principium. Denique aliunde apparet manifestum, principium generalius quid esse, quam causam: nam omnis causa principium est, ut ex Arist. retulimus: non tamen omne principium potest dici causa: priuatio enim, teste Aristotele, est principium generationis, non tamē causa, & aurora est principium diei & non causa. Et apud Theologos sana & recepta doctrina est, in diuinis personis vnum esse principium alterius, non tamen causam, ut patet ex D. Thom. 1. part. qu. 33. artic. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III.

Principium
complexum
sive cognitio-
nis quid.

Ad explicandam hanc quaestionem incipiendum est à nomine & ratione principij: quoniam vero, ut Damasc. ait Dialo. contra Manich. in initio, principij vocabulum æquiuocum, id est analogum, est, melius erit varias eius significationes enumerare, quas ibi recenset Damasc. & prius Aristoteles. Metaphysic. ca. 1. Ut vero aliqua certa methodo à nobis tradatur, primo distinguere possumus duplex principium, aliud rei, aliud cognitionis seu scientiæ, quod alio modo solet distingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum est, cognitionis autem complexum. Quanquam enim principia cognoscendi frequenter desumantur ex principijs rei, proxime tamen non sunt principia scientiæ nisi prout ex eis sunt principia complexa. Et hoc modo ait Aristoteles supra, suppositiones demonstrationum vocantur principia: & 2. Elench. capite vltim. in principijs cognoscendis ait præcipuè inuestigandum esse, quia illis cognitjs, facile est cognoscere ea quæ sequuntur. De his autem principijs complexis nihil amplius à nobis dicendum est, nam quæ ad hanc doctrinam necessaria sunt, disputatione 1. & 3. sufficienter sunt tradita: reliqua vero ad libros Posterior. spectant. Denominatio autem principij quæ huius tribuitur, ad aliquod genus causalitatis pertinet, vel ad aliquam habitudinem ex his quæ statim numerabimus: nam quia cognitio res quædam est principium cognitionis secundum aliquam habitudi-

nem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principium igitur rei dici potest aut solum ratione ordinis, & cuiuscunque connexionis, aut ratione alicuius intrinsecæ habitudinis. Priori modo dixisse videtur Aristoteles in Poetica, aliquantulum à principio: Principium illud esse dicimus quod non necessario post aliud est, & post ipsum aliquid esse, vel fieri natum est. Hæc autem appellatio sub hac ratione multiplex est. Primo enim in omni actione aut negotio illud vnde inchoatur, principium dicitur, quod aliquando est arbitrarium, seu casuale, aliquando est debitum ipsi rei vel saltem magis consentaneum, ut conuenienter fiat, vel spectata natura rei quæ sit, vel interdum considerata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine tradit sententia ait supra Aristoteles, id quod est notius nobis, appellari posse principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur scientia. Secundo in successione seu ordine temporis aurora dicitur principium diei quia inde incipit dies. Tercio in ordine loci qui primus sedet dicitur principium cæterorum, & locus etiam ille ex quo fons oritur, dici solet principium eius. Quarto addit Damascen. etiam solere dici propter ordinem dignitatis, ut Rex (ait) est principium eorum quibus præest: quamvis hoc possit ad causalitatem pertinere, ut Aristoteles significat. Denique quid alteri præsupponitur, potest dici principium eius, ut fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principium numeri. Et in omni re, quæ extensionem habet vel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod alijs supponitur, dici potest principium totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio vel denominatio principij latissima est, & varijs modis potest multiplicari, ita ut non possit ad certam & scientificam rationem reuocari, quia est ferè æquiuoca denominatio.

Alio igitur modo, & magis philosophico, dicitur principium ratione alicuius habitudinis per se inter ipsum, & id cuius est principium, ita ut ex illo aliquo modo per se oriatur. Quod duobus modis accipere potest. Primo per positum influxum & communicationem sui esse: qui modus respectu rerum creaturarum semper est cum dependentia & causalitate, ut explicabimus: quare huiusmodi principium, philosophicè loquendo, semper induit rationem causæ. Solum in diuinis personis inuenitur principium cum vero influxu, & communicatione propriæ esse sine causalitate: cur autem hoc ita sit, sectione sequente explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem causæ includit, in tot membra diuidi potest, quot causa. Sunt enim quædam principia intrinsecè constituenta rem: alia vero sunt extrinsecæ, quæ esse influunt in rem, & extra illam manent, ut finis, & efficiens, de quibus postea dicendum est.

Secundo potest aliquid ex alio per se oriri, ut ex principio, non per positum influxum, sed solum propter necessariam & per se habitudinem ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Aristotele, quæ mediam quandam rationem habere videtur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latissimus est, & solum fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec requirit habitudinem per se, sed in quolibet genere compositionis, aut successione inueniri potest: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinsecè dicitur principium generationis naturalis. Alter vero modus principij per influxum, perfectior est, quam ut possit priuationi conuenire, quia priuatio cum non sit vera res, non potest habere proprium influxum in rem quæ sit, seu eius generationem: & multo minus potest intrinsecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinsecam habitudinem generationis ad ipsam: nam quia generatio essen-

essentialiter est, transitus de non esse ad esse, ideo per se supponit priuationem, & ex illa tanquam ex necessario termino per se fit: hac ergo ratione dicitur priuatio esse principium rei naturalis, non quidem constitutionis eius in facto esse, sed generationis.

VII. Imo (vt hoc obiter dicam) etiam forma, vt est principium generationis, longe aliter est principium, quam vt est principium rei genitæ & constitutionis eius: ipsius enim rei est principium per influxum & causalitatem formalem, vt infra declarabimus: generationis autem non potest esse principium hoc modo, quia ipsa non potest esse causa propria eius generationis per quam fit; ita vt in eam verè influat, nisi fortè reducat ad causam finalem: nam finis generationis est formæ introductio: vel etiam ad formalem extrinsecam, in quantum generatio speciem sumit à forma ad quam tendit: quæ causalitates Physicæ sunt valde improprie respectu talis formæ, vt postea patebit. Et ideo hæc ratio principii qua forma dicitur principium generationis: proprie pertinet ad hunc postremum modum: nam generatio per se & intrinsecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit: quod satis est vt dicatur generationis principium. Secus verò est de materia: quia hæc etiam respectu generationis habet aliquem influxum & causalitatem, licet diuersum ab ea quam habet circa constitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influunt materia intrinsecè constituendo illam per se ipsam: in generationem verò non ita, sed solum sustentando & recipiendo illam. Et hæc sint per occasionem dicta de his principiis, quia illis solet quasi per Antonianam nomē principii rei naturalis accommodari. Denique ad hanc vltimam principii denominationem possunt reduci aliqua exempla posita in prima & generali denominatione quatenus in eis reperiri potest ordo per se, & ab intrinsecò necessarius: sic enim punctus dici potest per se principium lineæ, & primus gradus totius qualitatis, & fundamentum domus: quanquam in his talis modus principii per se semper reducat ad aliquod genus influxus seu causalitatis.

Esse prius, omni principio qualiter commune.

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi potest primo commune esse omni principio vt sit aliquo modo prius principiato: hoc enim præ se fert ipsum principii nomen. Imo Aristoteles citato loco 5. Metaphysicæ colligit, commune omni principio esse vt sit prius: quod aliquid maius est quam esse prius: nam hoc solum dicit antecessorem ad principiatum: illud verò dicit negationem prioris. Sed considerandum est, principium simpliciter in aliquo genere, vel sub aliqua ratione dici, quod ita est principium vt nō sit principiatum sub illa ratione, nam si sit principiatum ab alio in ea serie, non erit principium simpliciter in illo ordine, sed tantum secundum quid respectu alicuius: verbi gratia, punctus tunc est proprie principium lineæ, quando antellum nullus punctus, & consequenter nec pars lineæ antecessit; punctus autem continuans partes lineæ, tantum respectu potest dici principium subsequenti partium, cum sit terminus præcedentium. Quod clarius in tempore considerare licet: absolute enim illud solum instans est principium temporis ante quod instans nullum tempus præcessit, sed immediate subsequitur: instans autem intermedium non dicitur simpliciter principium temporis, sed tantum respectu vel sub aliqua determinata ratione, scilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc

verborum proprietatem videntur alludere Sancti cum dicunt, Patrem æternum, esse principium, fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquuntur quia Pater sit principium ipsius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicam diuina natura non habet principium, quia à nullo procedit, alias ab eo distingueretur: vnde sicut damnatur hæc locutio, Essentia generat: ita & hæc, Essentia generatur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, seu ordine (vt ita dicam) diuinarum personarum solus ipse ita est principium aliarum personarum in diuinitate subsistentium, vt nullum principium habeat: & ideo dicitur principium diuinitatis, id est omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non potest absolute vocari principium diuinitatis: dicitur autem vere principium Spiritus sancti, seu communicationis diuinitatis per modum spirationis, quia sub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principii est vt sit prius eo cuius est principium, quod si absolute & simpliciter in aliquo ordine principium sit, erit etiam primum in illo ordine.

Dices. Forma est principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo est prior generatione, cum sit formalis terminus eius. Item obiciet Theologus in diuinis personis nullam propriam prioritatem inueniri, cum tamen in eis sit propriissima ratio principii. Ad priorem partem responderetur, formam esse priorem generatione in ratione termini per se, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non deerit tamen qui dicat formam etiam esse priorem natura in executione & in genere causæ formalis: sed id non recte dicitur respectu generationis, quia vt dixi, non est propria causa illius, satis ergo est prior habitudo generationis ad formam vt hæc sit principium illius, quidquid sit de propria causalitate respectu illius. Dices. Ergo actus vocari poterit principium potentie: quia licet sit posterior generatione, vel tempore quam potentia, tamen est terminus quem per se respicit potentia, & à quo speciem sumit: vnde natura est prior ordine intentionis. Respondetur primo concedendo sequelam in eo genere principii specificantis: quod enim est inconueniens? Deinde multo maior est ratio de forma respectu generationis, quia forma est ita extrinseca generationi, vt inseparabiliter, & intime ac essentialiter habeat illam coniunctam, ita vt nō possit intelligi actualis generatio quin ibi interueniat forma actu informans: actus verò est magis extrinsecus potentie.

Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuersitas quædam est fortasse potius in modo loquendi, quam in re. Diuus Thomas itaque in prima parte, quæstione 42. articulo tertio, in corpore, licet concedat inter Diuinas personas esse ordinem originis, negat tamen simpliciter vnā esse priorem alia, quia in Trinitate (inquit) est ordo naturæ sine prioritate. Et in solutione ad secundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ esse, nec intellectus, quia illæ personæ & relatiuæ sunt, & in vnâ natura subsistunt: vnde nec ex parte naturæ habere possunt prioritatem, cum illa eadem sit, nec ex parte relationum, cum correlatiuæ sint simul natura & intellectu. Quapropter idem Doctor sanctus dicta quæstione 33. articulo primo, ad tertium ita respondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare nostram assertionem videatur. Dicit enim, quamuis nomen principii sumptum sit à prioritate, non tamen significare prioritatem. Nam frequens est, vt in nomine aliud sit, quod significet, aliud verò illud, à quo ad significandum imponitur. Nec sibi est contrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæstione quadragésima, articulo quarto, inquit, perso-

mu, de sum
ma Trinit.
Cyfide ca
thel. Naz.
anz. erat.
19 Athanas
erat in illud
dictum.
Deus de Deo
Aug. 4. de
Trinit. c. 20.

IX.
Forma est
prior gene-
ratione.

X.

Concil. To.
lat. VI. & XI.
in prim. Dio
nyf. 4.3. de
Calist. Hie.
vire & 2. de
diuini nomi-
nis Cap.
Dama.

personam producentem esse nostro modo intelligendi priorem persona producta. Nam ibi loquitur de modo intelligendi nostro imperfecto & confuso. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ rebus ipsis prout in se sunt, debetur. Et ita intelligit Caietanus & Thomista, & cum eis in re concordat Durandus in 1. distinct. 9. quæstione 2. & distinct. 20. quæstione 2. Estque hæc sententia satis probabilis, modusque ille loquendi cautus est, & securus: iuxta quam opinionem assertio nostra limitari poterit, ut Metaphysicè intelligatur, non Theologicè, id est, de principio, quod lumen naturæ cognoscit, non quod sola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. distinctione duodecima, quæstione secunda, & distinctione 28. quæstione ultima, quem sequitur Gabriel in 1. distinctione nona, quæstione tertia, concedit, sicut in diuinis personis una est principii alterius, ita esse priorem, non duratione perfectione aut natura, sed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipsa ratione principii, producentis necessario includitur. Vtrumque patet, quia solum importat in persona producente, quod habeat esse abique tali origine, secundum quam alia persona ab illa procedit: ut Pater habet esse absque generatione, Filius verò non nisi per generationem: & uterque habet esse absque spiratione, sanctus vero Spiritus non nisi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non potest in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiuum ut tale est non procedit ab alio: in Diuinis autem reperitur processio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia sunt. Et iuxta hanc sententiam, assertio nostra vniuersaliter verum habet: nam si in Diuinis personis vera inuenitur, multò magis in creatis. Non est autem mirum, quod sicut ratio principii in illis personis singularis est, ita etià modus prioritatis sit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Estque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (ut opinor) non contradicit Diuus Thomas, quia ipse nunquam expresse negauit hoc prioritatis genus in Diuinis personis, sed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque vis est illa locutione, sed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et sane non sine causa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitatus est, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam quia prioritas originis non est absolute prioritatis, prout in Diuinis personis reperitur: quia prioritas simpliciter & sine addito asserta, imperfectionem aliquam in re, quæ posterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur absolute prius, quod potest aut esse, aut saltem exactè intelligi sine alio, una verò persona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod verò addunt aliqui, vnam personam diuinam esse priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quomodo primam, secundam, & tertiam personam numeramus: hoc (inquam) non est diuersum à præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur nisi in prioritate originis, unde in re ipsa non indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optimè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, si congruis verbis, & sano sensu declaratur, non esse omnino alienum à modo loquendi Ecclesiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari potest, sufficienter est ut in vniuersum verum sit, omne principium esse aliquo modo prius eo, cuius est principium: quamuis hoc semper maneat singulare in Trinitate, quod cum ratio principii absolute, & simpliciter conueniat vni personæ respectu alterius, ratio autem prioris solum cum addito, & limitatione tribuatur: nam illud absolute dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam, indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, satis est ut vera ratio principii in diuinis inueniatur: unde quod D. Thomas ait, nomen princi-

pium sumptum esse à prioritate, non verò significare illam, si per prioritatem, intelligat absolutam & positiuam prioritatem, quæ imperfectionem connotet in principio, verum esse: si tamen sit sermo de pura antecessione quasi negatiua, sub ea ratione sub qua principium dicitur, sic non solum nomen principii sumptum est à prioritate, sed etiam illam significat, & requirit cum proportionem debitam: ut declaratum est, & constat ex definitione Aristotelis, & ex omnibus adductis.

Descriptio principii in communi consummatur.

Secundo inferitur ex dictis, ad rationem principii. Non satis esse ut sit prius alio, sed necessarium esse ut inter illa sit aliqua connexio, vel consecutio vnius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non est principium eius qui hodie nascitur, licet sit prior illo, & in diuinis, si Spiritus sanctus non procederet à Filio, Filius non posset dici principium eius, etiam si cogitari aliquo modo posset ratione prior, eo scilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu voluntatis. Est ergo necessaria aliqua connexio, vel consecutio: & ideo iuxta varios modos talis consecutionis, varia etiam, est denominatio principii: interdum enim oritur ex situ: interdum ex successione intrinseca: aliquando ex emanatione, & sic de aliis superius enumeratis. Atque hoc totum significauit Aristoteles dicto loco 5. Metaphysicæ. cum dixit, Principium esse primum, unde aliquid est, &c. nam illa dictio vnde, prædictam connexionem vel consecutionem indicat. Est autem hoc cum proportionem intelligendum, nam esse potest principium in actu & in potentia, & utroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud consequitur, vel actu vel potentia.

Atque ita concluditur descriptio principii in communi & confusissimè sumpti, quam sub his terminis D. Thomas tradit 1. parte, quæstione 33. articulo primo. Principium est id à quo aliquid procedit quocumque modo: vbi verbum illud procedit, non est sumendum strictè pro vera origine, sed pro quacumque consecutione, vel connexionem, ut hæcenus locuti sumus: & ad hoc significandum addidit fortasse Diuus Thomas illam particulam quocumque modo. Atque hoc sensu sumpta est de illa definitio ex prædicto loco Aristotelis, dicentis principium esse id vnde aliquid est. Consulto enim videtur abstinuisse à peculiari verbo significante originem, vel alium modum emanationis, ut per illam particulam vnde, omnem modum coniunctionis seu consecutionis complecteretur. Addidit verò ad maiorem explicationem principium esse, id vnde aliquid est, aut sit, aut cognoscitur, ut simul cum descriptione generalem quædam diuisionem principiorum explicaret: ad illa enim tria membra modo commemorata possunt omnia principia reuocari, præsertim ea quæ sunt per se: nam quæ sunt per accidens, vix possunt ad certam methodum reuocari, nisi quatenus reducuntur ad ea quæ sunt per se. Sic igitur principia omnia aut sunt principia rei in fieri, aut principia rei in esse, & ad hæc duo membra reducuntur omnia principia rerum, quia non potest intelligi in rebus aliis status nisi in fieri, vel in esse: & non semper principium affectioris, est principium constitutionis rei, ut patet in priuatione. Sub principio autem eius quod sit, comprehenditur omne principium motus vel operationis, ut sic, vel cuiuslibet rei successiuæ: nam ista omnia habent suum esse in fieri: sub principio verò eius quod est, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent esse (ut aiunt) in facto esse. Quia verò etiam res

res successiuæ, & actiones ipsæ aliquo modo sunt, id eo generalius sumēdo verbum est, dici solet à Theologis Principium esse id vnde aliquid est. Atque eodem modo posset sub his verbis comprehendī principium cognitionis, & re vera comprehenditur, si cognitio consideretur quatenus quædam res est, quæ sit vel est: meritò tamen Aristoteles tertium membrum adiunxit de principiis cognitionis, vt significaret non semper principium cognitionis esse principium rei cognitæ, sed sæpe alia esse principia rei in esse cognito, à principiis eiusdem rei in esse aut fieri. Non addidit autem in speciali principium amandi, quia hoc nullum est nisi vel principium essendi: vel cognoscendi. Atque ex his satis constat tum descriptionem, tum etiam diuisionem ab Aristotele tradita: diuisionem (inquam) dicta, quæ est trimembrem. Post illam verò subiungit Aristoteles aliam bimembrem, dicens, aliud esse principium intrinsecum, aliud extrinsecum, quæ est subdiuisionem priorum membrorum, vt ipse met satis clarè indicat. Atque ad illam trimembrem diuisionem reuocat omnes acceptiones principii quas supra numerauerat: & omnes alias quæ excogitari possunt. Non enim sollicitus fuit in enumerandis omnibus significationibus ipsius vocis, quod prolixum esset & minimè necessarium, sed eas quæ vel erant magis vilitate, vel ex quibus alia facile poterant cognosci. Et ideo superuacaneum censeo scrupulose inquirere aliam sufficientiam illius enumerationis. Quod si quis copiosam de illa re disputationem requirat, legat Fontecam libro quinto Metaphysicæ cap. 1. per quæstiones septem, præsertim in quarta.

Analogia principii declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris quæ sub illo continentur, superiusque numerata sunt, quandoquidem non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis est illis communis. Dubitari verò solet an sit vniuoca, vel analogica. Ad quod breuiter dicendum est non posse esse vniuocam. Tria enim possunt in principio considerari, vnum est res ipsa quæ denominatur principium: aliud propria relatio secundum esse, quæ principii ad principiatum concipitur: tertium est id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ est consecutio illa seu dimanatio principii ad principium. In nullo autem ex his conueniunt vniuocè ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, sed etiam creatum, nec solum ens reale, sed etiam rationis: sed hæc non conueniunt vniuocè in aliqua ratione propria & intrinseca: ergo. Atque eadem ratio fieri potest de secundo, nam etiam relatio principii communis est ad creatam & increatam, quamuis hanc posteriorem Philosophia non agnoscat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi potest de tertio: primo quidem: quia tanta est varietas in illis rationibus seu connexionibus principiatorum cum principiis, vt vix inter se conueniant nisi in nomine & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, est ens rationis tantum, ratio fundandi relationem principii non potest esse realis: in aliis verò rebus sæpe est vera dimanatio & processio realis. Rursus hæc interdum est creata, interdum increata: est ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ solum ob successionem temporis aut ordinem situs, vel aliam similem accidentalem connexionem sic denominantur, longe distant à principiiis per se, & maximè ab illis, quæ per verum influxum & causalitatem talia sunt. Neque

huic analogiæ obstat vnitas descriptionis datæ: nam termini quibus illa constat, adeo sunt transcendentes, vt analogiam in se inuoluant. Neque etiam obstat quod fere semper absolute & sine addito principium dicatur de quocunque significato supra posito: nam hoc accidere potest vel propter proportionalitatem claram & notam, vel quia ex subiecta materia constat in qua significatione sumatur vox: vel certe propter aliquam propriam & intrinsecam rationem principii, iuxta ea quæ inferius dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortasse aliquis qualis sit hæc analogia, & de quibus significatis principium primario dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libro quinto Metaphysicæ, capitulo primo. Ego tamen breuiter censeo hanc analogiam non esse vnā sed multiplicem respectu diuersorum significatorum: non enim repugnat idem nomen primario significans rem aliquam ad quasdam alias transferri per attributionem, ad alias verò per proportionalitatem. Vt sanum primario significans animal, per attributionem significat medicinam, per proportionalitatem vero pomum integrum & corruptum. Sic igitur dicendum censeo de principii nomine respectu suorum significatorum. Est autem considerandum, aliud esse loqui de prima impositione huius vocis prout ab hominibus facta est, aliud de re significata per illam, vt in simili distinguit Diuus Thomas prima parte, quæstione decima tertia, articulo sexto. Priori modo existimo hanc vocem impositam esse ad significandum principium motus, vel temporis, nam quia priores Philosophi non cognoscebant nisi res corporales, in eis primum distinxerunt principium, medium, & finem: hæc autem videntur primum cognita ex motu seu actione aliqua: & ideo verisimile est nomen principii, primum fuisse impositum ad significandum principium motus vel actionis, vel partem illam magnitudinis à qua incipit motus. Et fortasse hoc significauit Aristoteles primo loco hanc acceptionem enumerans. Hinc verò deriuata est hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia significata.

At verò quantum ad rem significatam principii, significat hæc vox principia per se quam per accidens: & ea præsertim quæ sunt principia per verum & realem influxum, quia in his est multo verior & propior dimanatio vnus ab alio & origo, quam nomen principii præ se fert. Hæc autem ratio principii cum causalitate coniuncta est respectu creaturarum, & conuenit tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione potest de Deo, & creaturis dici secundum analogiam attributionis, verbi gratia esse principium efficiens analogicè dicitur de Deo & creaturis, non secundum proportionalitatem tantum, sed propter veram & realem conuenientiam, analogam tamen & includentem attributionem, vt inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici potest de principio finali, vel exemplari. Quomodo verò ratio principii, communis sit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuisionem de causa in hæc & alia membra, de qua infra dicemus. In solo autem Deo ad intra (quod Philosophia non agnouit) reperitur vera ratio principii positiui ac per se cum vero influxu seu productione absque causalitate, quæ est altior & mirabilior ratio principii.

Vnde merito solet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipso Deo, vt est principium creaturarum, vel vt vna persona diuina est principium alterius, sit vniuocum, vel analogum. Quidam putant esse analogum, & per prius dici de Deo secundum emanationes ad extra, quam ad

XIV. Idem respectu diuersorum & attributionis & proportionalitatis analogum.

Ordo impositionis vocis principium ad sua significata.

XV. Quid primo, secundo, tertio quid significum.

XVI. De Deo, vt Dei, & creaturarum principium est, qualiter dicitur principium intra, cipium.

intra, quia creatura procedit à Deo, non tantum secundum personam, sed etiam secundum naturam, & essentiam: & ideo maior ratio principii videtur esse in Deo respectu creaturarum, quam sit in Patre æterno respectu Filii, cuius personam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principii respectu creaturarum est absoluta & essentialis: alia verò relatiua & notionalis: ea verò quæ sunt essentialia, ex propriis conceptibus videntur potiora, & priora notionalibus. Confirmatur secundo, quia potentia simpliciter in Deo prius dicitur de potentia producendi ad extra, quam ad intra: vnde Deus simpliciter est omnipotens per potentiam operandi ad extra non verò ad intra, alias Spiritus sanctus non esset omnipotens, eo quod ad intra producere non possit. At verò eadem est ratio de principio quæ de potentia, cum principium sit ratione potentie. Atque ita sentit Durandus in primo distinctione 29. questione prima.

XVII. Aliis verò placet esse analogum, per prius dictum de principio ad intra quam ad extra, tum quia relatio principii ad creaturas est rationis: inter personas verò diuinas est realis, tum etiam quia principium est vnde aliquid est: sed creatura analogice est respectu diuinæ personæ procedentis, quia hæc procedit in esse increato, illa in creato: ergo illa processio est longe nobilior, etiam secundum analogiam: ergo etiam ratio principii, quæ illi respondet, per prius dicitur secundum emanationem ad intra quam ad extra. Atque huius sententiæ videtur esse D. Th. 1. p. q. 33. ar. 1. ad 4. & ar. 3. Sed illis locis non agitur de nomine principii, sed de nomine patris, de quo est longe diuersa ratio. Sed sub nomine principii id expresse affirmat in id. 29. q. 1. ar. 2. vbi Capreol. Alber. Richar. & alii idem sentiunt.

XVIII. Tertia verò sententia esse potest, hoc nomen principium esse vniuocum ad illas duas rationes. non enim repugnat idem nomen quod est analogum respectu plurium, esse vniuocum respectu aliquorum, vt per se constat, & infra tractando de communitate entis & accidentis latius dicemus. Quod autem ita sit in præsentem quoad hanc partem de qua agimus, probatur quia hic non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia alias solum per translationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam quia Diuus Thomas supra expresse fateatur dari vnam rationem communem originis processioni creaturarum à Deo, vel vnius personæ diuinæ ab aliis, quæ est, aliquid ab alio esse: & sic etiam dari vnam communem rationem principii, in analogia autem proportionalitatis, non est vna communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus vt dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad se vt est principium personarum: ergo nulla potest ibi esse analogia attributionis. Itæ, quia alias Spiritus sanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur satis absurdum. Item quia hic cessat ratio analogie attributionis, quæ esse solet inter Deum & creaturas, nimirum quod omne esse seu omnis perfectio creaturæ primario est in Deo, & ab illo pendet: hic autem vna ratio principii non causatur ab aliis, neque ab illa pendet: imo nec emanatio creaturarum per se pendet ex emanationibus diuinarum personarum: quia multitudo personarum non erat per se necessaria ad productionem ad extra: cessat ergo in præsentem omnis ratio analogie attributionis.

XIX. In hac re distinguenda videntur illa tria, quæ supra in omni principio distinximus, scilicet relatio principii, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quoad primum non est dubium quin hic sit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas est rationis: personæ autem diuinæ

producentis ad productam est realis. Et hunc sensum declarant expresse Scotus distinct. 29. quæst. 1. Imo hæc analogia, vel non est attributionis, sed proportionalis, tantum: vel saltem si est attributionis, non est secundum communem conceptum: quia hic nullus est ad ens rationis, & reale.

Quoad secundum etiam existimo probabilius rationem principii actualis dici analogicè, & principium de Deo secundum processiones ad intra, quæ ad extra, propter rationes adductas. Est autem hæc analogia attributionis, & non solum proportionalis, sicut est analogia entis, & aliorum attributorum quæ de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia quæ est inter creationem, & processiones diuinarum personarum in ratione originis seu emanationis. Quia si productiones non conueniunt vniuocè in communem rationem productionis, nec ratio principii potest esse vniuoca, præsertim cum esse hoc modo actuale principium creaturarum non conueniat Deo, nisi per denominationem extrinsecam ab emanatione creaturæ ab ipso. Quod autem ratio processions analogæ sit respectu creaturæ, & increatæ, quodque per prius dicatur de processione increata, probatur primò ex generali regula diuinarum attributorum, quæ proprie temperque per prius de Deo dicuntur: vt infra probaturi sumus. Habet autem verum non tantum in essentialibus, sed etiam in personalibus: nam persona analogice dicitur de creatæ & increatæ: & Pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis personis & humanis.

Secundo, quia etiam in hac ratione est aliquo modo necessaria dependentia, & antecessio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licet creatio ex parte sua per se non requiratur Trinitatem personarum, & consequenter nec processiones ad intra: ex parte tamen Dei per se ac necessario illas requirit, & ab eis suo modo pendet. Tum quia omnis effectio per se pendet à persona agente, in Deo autem non potest esse persona sine productione, vel processione ad intra. Tum etiam, quia creaturarum productio ex se pendet ex intelligentia & amore: non potest autem esse in Deo intelligentia sine Verbo, nec amor sine Spiritu sancto. Et iuxta hanc considerationem dixit Diuus Thomas 1. parte quæstione. 45. articulo 6. Processiones personarum esse rationes productionis creaturarum, & in respons. ad primum addit, quod processiones diuinarum personarum sunt causa creationis. Atque ita solum manet fundamentum, quod referendo tertiam sententiam articulis contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obstat, imo declarat processiones diuinarum personarum, cum sine illa dependentia vel imperfectioe esse adeo eminentis rationis, vt non possint cum creatis productionibus vniuocè conuenire. Quod ergo in persona producta, essentia non producatur sed communicetur tantum: non minuit veritatem productionis, sed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quod Pater æternus producat Filium, non tantum similem in natura specificæ, sed etiam eiusdem humero naturæ, non minuit veritatem generationis, sed pertinet ad infinitam perfectionem eius, optimè annotauit Diuus Thomas prima parte quæstione quadragesimæ prima, articulo quinto, ad primum.

Quod verò ad tertiam attinet, id est, ad id quod principium denominatur, si omnino materialiter (vt ita dicam) sumatur, clarum est non posse intercedere analogiam, neque esse aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam esse potest aliquid perfectius, quam id quod ex parte talis principii est radix & origo talis denominationis: est enim infinita perfectio eius. Imo etiam si non adeo materialiter de illo principio loquamur, sed formaliter, quatenus est (vt sic dicam) principium

in potentia, sic etiam existimo rationem principij nō posse dici minus propriē aut per posterius de Deo ut est principium creaturarum: & hoc persuadent nōnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maxime quod hæc denominatio est absoluta, æterna, & essentialis: sumitur enim ex attributo omnipotentia, potentia autē Dei in ratione potentia, actiua, vel productiua non est analogicē potentia, sed primario ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præcisē sumitur nō potest esse analoga.

Dices: Ergo potentia non dicitur analogicē de potentia creandi, & generandi, vel spirandi: cōsequens autem videtur falsum, nā talis est potentia, qualis est actio vel productio, sed productio est analoga, ergo & potentia. Respondeo primum concedendo nō esse talem analogiā, quæ posterius dicitur de potentia creandi: quia, ut dixi, potentia effectiua Dei non potest esse analogicē potentia: quia per nullam proportionem aut attributionē ita nominatur: & quia est prima ac perfectissima potentia. Vnde addo vel quoad hoc esse vniuocationem, vel si est aliqua analogia ut fortasse est, per prius potentiam productiua dici de potentia creandi, &c. quam generandi, &c. Ratio est, quia formalis ratio potentia, quæ actum primum ad producendum significat, cum omni proprietate & perfectione reperitur in Deo respectu creaturarum: respectu autem internarum originū, vel diuinarum personarum procedentium, magis est secundum modum concipiendi nostrum, quam secundum rem. Quia in re non tamen est actus primus quā vltimus respectu internarum processionū, ut latius infra constabit tractando de scientia, voluntate, & potētia Dei. Ratio autē est, quia potentia Dei respectu creaturarum est ad emanationem transseunrē reipia distinctam, & non necessario fluentem à tali potentia: & ideo illa est propriissime potentia & actus primus respectu talis emanationis: ac vero potentia generandi vel spirandi est secundum processionem immanentem, quæ in re non potest esse tantum in potentia, sed semper in actu, nec potest esse in re distincta ab eo quod à nobis concipitur per modū potentia, quantum ad absolutam perfectionem eius, ut constat ex D. Tho. 1. p. quæst. 4. arti. 5. & ideo secundum rem & veritatem proprius dicitur potētia de creatura, quā de generatiua, &c.

Neque obstat quod origo, vel productio sit analoga: tum quia potentia Dei non sumit rationem suam ex habitudine ad extrinsecum, sed ex sua essentiali & absolutissima perfectione: tum etiam quia ad excellentiam diuinæ potentia absolute sumptæ pertinet, ut neque ex necessitate sit coniuncta suæ actioni, ne etiam possit habere actionem sibi adæquatā seu eiusdem ordinis: atque ita sit ut imperfectio quæ essentialiter includit productio seu dependentia creaturæ, non solum non diminuat perfectionem, & proprietatem potentia Dei ad agendum extra se, sed etiam sit manifestum indicium infinitæ perfectionis eius. Econtrario vero excellentia internarū originum indicat summam & infinitam perfectionem & proprietatem actuum immanentium Dei, & consequenter aliquo modo minuit proprietatem potentia in actu primo, ut declaratum est. Atq; hæc sint obiter dicta propter declarandam exacte analogiam principij. Illud vero magis Theologicum est quod quæritur ad principium dictum intra Deum de generante, & spirante sit vniuocum, vel analogum: in quo ego censeo cum Scoto loco supra citato esse vniuocum, sicut est relatio vel persona, neque in his quæ cum omni proprietate dicuntur de diuinis personis intelligo analogiam, vel attributionem, cum ibi nulla sit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ. Rursus quæritur utrum principium ad extra dictum de Deo ut create, vel operante ex præsupposita materia, sit analogum: quod aliqui sentire videntur: ego vero censeo esse vniuocum.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cum: quia effectio vniuoce dicitur de creatione, & educatione, præsertim quæ à Deo fit ut à primo agente, sed de his hæc sunt satis.

Principalis quæstionis resolutio.

Vltimo ex dictis colligitur responsio ad quæstionem propositam, propter quam tam multa de principio diximus, scilicet, principium & causam nō esse omnino idem, nec reciprocē dici, sed principium communius esse quam causam. Ita docet expresse D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1. inderationem sumens cur in Deo vna persona dicatur principium alterius, & non causa. Idem habet in 1. dist. 29. ar. 1. in corp. & ad 2. & de potent. quæst. 10. art. 1. ad 9. & est communis sententia. Quam recte probant rationes dubitandi positæ in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de principio manifestē constat. Nam principium dicitur etiam de eo qui propriē non influit in alium, causa verò minime. Item hinc fit ut principium non tantum entibus realibus, sed etiam entibus rationis seu priuationi conueniat: causa verò nō item. Est ergo hæc conclusio manifesta comparando causam ad principium in tota sua generalitate: si verò comparatur ad principium verè ac per se influens aliquid esse in eo cuius est principium, est etiam vera conclusio, tamen ita difficilis, ut non possit cognosci lumine naturæ, quia in solo Trinitatis mysterio reperitur talis principij modus, & ideo difficile est discernere & rationem assignare, de quo dicemus secl. sequenti.

Soluuntur argumenta.

Ad primum testimonium Aristotelis initio positum multi respondent per illam regulam dialecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo enim loco obiter & gratia exempli posuit Aristoteles principium & causam. Sed hæc dura interpretatio est, vel modesta potius concessio Aristotelici lapsus. Alij exponunt nomen causæ ibi non accipi propriē, sed vulgari modo, prout de quacunque occasione vel conditione necessaria dicitur. Sed hæc etiam expositio habet difficultatē infra attingendam, nam nomen causæ etiam vulgariter sumptum nunquam tam late patet sicut principium. Dicit ergo potest, Aristotelem duo ibi dicere de ente & vno. Primum est, esse idem. Secundum est, conuerti inter se: cum ergo Aristoteles ait, sicut principium & causa, non comparat ea in secundo, sed in primo, intendit enim docere ens & vnum esse idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quod se habent sicut principium & causa, non sicut tunica & vestis: vnde immediate post illa verba principium & causa subdit, sed non ut quæ vna ratione dicuntur. Veli in utraque fiat comparatio, non oportet vniuersaliter intelligi de principio & causa, sed indefinite: quod aliquando principium & causa, licet mutuo consequantur, ratione differant, v. g. principium & causa efficiens.

Ad secundum testimonium ex quinto Metaphysicæ respondent aliqui, etiam ibi sumi nomen causæ lato & vulgari modo. Sed hoc aperte est contra mentem Aristotelis, cum distincte tractet de principio & causa: & vtriusque significata Philosophice & proprie exponat. Alia expositio est, cum Aristoteles ait, tot modis dici causam, quot principium, non esse intelligendum positue, sed negatiue, id est causam non dici alijs modis, quam his quibus dicitur principium, licet non necesse sit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis tot modis, refragari huic expositioni videatur tamē ratio quam Aristoteles subiungit, videtur cogere ad illam admittendam: subdit enim: Quoniam omnes causa principia sunt. Ex qua ratione ineptissime inferretur, causam dici.

Principium generatiui & spirandi an dicatur vniuocum.

Principium de Deo creatore, & operante ex præsupposita materia, ut ex subiecto quod qualiter dicitur.

XXV. Principium latius patet, quā causa.

XXVI. An principium & causa eadem sint Arist. respondit.

Varis Aristotelis loci ad id expensum duntaxat.

XXVII.

XXVIII.

sam dici omnib. modis quibus dicitur principium esset enim argumentari à superiori ad inferius affirmativè: vt si quis colligeret, *Omnis substantia est ens: ergo quot modis dicitur ens, totidem dicitur substantia.*

Aliam vero expositionem indicat Alexand. A. lenf. scilicet tot modis dici principium quot dicitur causa, quia omnis causa est principium. Ita vt post enumeratas significationes principii subiunxerit Aristoteles quasi generalem regulam, quod principium etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur causa, quamuis non illis solis. Et iuxta hunc sensum optime quadrat ratio Aristotelis: tamen vix potest accommodari ad priora verba. Alia expositio indicatur à Diuo Thoma, scilicet, principii acceptiones ibi numeratas tot conuenire causæ, quamuis non sub eadem ratione: nam ex causa incipit motus, & sic de aliis. Iuxta quam expositionem probatio Aristotelis aliter est inducenda, scilicet, vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in causa, quia omnis causa principium est: inde tamen non sequitur causam & principium reciproce dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ secundum alias rationes possint causæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur causa, & secundum propriam rationem causæ: & præterea dicitur aliis modis secundum generalem principii rationem.

XXIX.

Ad tertium testimonium ex 12. Metaphysicæ, vbi Aristoteles priuationem vocat causam, communis omnium & necessaria expositio est, ibi fuisse vsum nomine causæ vulgari modo, prout causa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX.

Sed dicit aliquis: Ergo si vere, & cum proportionem loquamur, fatendum est, principium & causam reciproce dici, nam si vtrumque in tota sua amplitudine, & analogia & vulgari vsu sumatur, conuertitur: si autem stricte & cum omni proprietate causa sumatur, etiam conuertitur cum principio eodem modo sumpto. Si vero causa sumatur proprie, & principium late, & ideo dicatur principium generalius esse quam causa impropria fit comparatio: & eadem ratione dici posset, causa latius patere quam principium, quia si causa large sumatur & principium proprie, latius patebit. Respondet eo negando vtramque partem assumptionis: nam comparando principium proprium ac perse ad propriam & perse causam, communius est principium, vt patet Theologicè in principiis diuinarum processionum, & Physicè in priuatione. Et sumendo vtrumque in sua latissima significatione, etiam existimo principium esse quid communius. Nam licet causa sic sumpta plura comprehendat quæ non sunt proprie, verè, ac perse causæ; tamen nihil comprehendit quod sub generali significatione principii non contineatur: principium vero aliqua complectitur quæ nullo modo dicuntur causæ, etiam vulgari sermone: primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tamè causa vllò modo.

XXXI.
Grati causa
vires causa
nomine pro
principii & si

Ad modum loquendi Patrum Græcorum respondetur vsurpassè nomen causæ latius, quam in Latina proprietate possit aut debeat vsurpari: re tamen ipsa non attribuisse nomen causæ personis diuinis ad intra quatenus proprie dicit relationem ad effectum & in eo indicat aliquam imperfectionem: sed solum vt dicit originem vnus ab alia.

XXXII.
Principiū
an aliquid
in diuinis,
& quod
principii cor
relatum,

Ad rationem, Theologi negant Principiatum esse correlatiuum Principium Filii, negant tamen Filium esse principiatum à Patre. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 33. artic. 1. ad secundum, & alii communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuum principii erit, id quod est ab alio. Quæ sententia merito approbata est à Theologis Latinis ob reuerentiam mysterii Trinitatis, & ad tollendam occasionem erroris: nam principiatum videtur significare aliquid factum, vt supra argumentabamur, vel etiam indi-

cat idem, quod initiatum, & consequenter indicat initium essendi. Omisso vero illo mysterio, & ablata vocis inuidia, si nomine principii solum significetur id quod est correlatiuum principii, sic negatur idem esse principiatum quod causatum, vel effectum: sed significare tantum id quod ab alio est, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquiuocatio etiam tollenda est) sed vel originis, vel cuiusvis alterius modi. Atque in hoc sensu sunt explicandi Græci, qui, vt D. Thomas supra refert, admittunt Filium principiatum à Patre.

Ad argumenta secundo loco facta, quibus probatur causam latius patere quam principium, respondetur, Aristotelem in primo testimonio non loqui generatim de principio, sed de primo principio in aliquo ordine; quod habeat influentiam & causalitatem. De quo principio ibidem dixerat, licet magnitudine parum sit, facultate esse magnum. Et de hoc primo principio negat habere causam superiorem, scilicet in illo ordine. Nam solum primum principium absolute & in tota latitudine entis nullam habet causam. Et eodem sensu in 1. Physic. ponit in definitione principiorum entis naturalis quod non sint ex aliis: eo scilicet modo, quo ens naturale est ex ipsis, quæ illa sunt prima principia in illo ordine. De quibus principii vt principia sunt, & eorum propria definitione in Philosophia disputandum est: vt vero aliqua eorum sunt causæ, de illis dicitur inferius.

SECTIO II.

Verum sit aliqua communis ratio causæ, & quamnam, & qualis.

EX Aristotele nullam causam in communi definitionem habemus: posteriores vero Philosophi in ea assignanda laborarunt, vt à communi ad proprias rationes singularum causarum explicandas melius procedatur, simulq; declaretur, qualis sit conuenientia causarum inter se. Supponendum autem est sermonem esse de causa in actu formaliter vt causa est: sicut enim supra de principio dicebamus, ita etiam in causa tria considerari possunt, scilicet res quæ causatur: causatio ipsa (vt sic dicam) & relatio quæ vel consequitur, vel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum est: habet enim inferius suum proprium locum in materia de relatione. De aliis vero duobus dicturi sumus: primo autem de causatione ipsa, per quam formaliter constituitur causa in actu, & ex qua nobis innoscitur causa ipsa, seu virtus causandi.

Prima igitur definitio hæc tradi solet, *Causa est id per quod satisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid sit, seu fiat.* Quæ sumi potest ex Aristotele 2. Physic. ca. 7. vbi sufficientiam causarum probat ex eo quod per illas satisfit omnibus modis quibus queri solet propter quid res sit: significat ergo causam esse id per quod satisfit quæstioni propter quid. Vnde constat definitionem propter quid non sumi illo speciali modo quo solet dici de causa finali, sed generalius, vt comprehendat omnes causas. Hæc vero definitio nihil fere rem declarat; nam æque obsecrum est quid significet illud verbum propter quid: nam si recte sumatur, solum significat habitudinem causæ finalis, & illam ipsam non satis declarat, vt postea videbimus. Si vero sumatur fufius, comprehendit varios modos qui illis vocibus significantur, Ex quo, per quid, à quo aliquid est: vnde solum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Adde illam vocem in ea generalitate etiam posse comprehendere principia quæ non sunt causæ, sicut Christus dixit Ioan. 6. *Ego vni propter Patrem:* vbi non habitudo causæ, sed principij tantum significatur.

Secundum